

Кузьменко С.С.

*здобувач кафедри кримінального права та кримінології
Донецький юридичний інститут Міністерства внутрішніх справ України*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДИТИНИ

За час незалежності Українська держава постійно вживала заходи з метою формування, реалізації та зміцнення політики у сфері захисту прав і свобод дитини, що ґрунтується на системі міжнародно-правових принципів захисту прав дітей. Декларацією прав дитини (1959 р.) [1] визначено, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження. Враховуючи те, що цей міжнародний документ ратифіковано, Українська держава повинна дотримуватись принципів цього акта [2, с. 8].

Міжнародно-правові засади запобігання жорстокому поводженню з дітьми на рівні ООН визначаються Загальною декларацією прав людини 1948 р. (ст. 5), Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 р. (ст. 7) й іншими базовими міжнародно-правовими документами з прав дитини.

Комітет міністрів Ради Європи прийняв цілу низку рекомендацій, розроблених для країн-членів: Рекомендація № R (79) 17 щодо захисту дітей від несправедливого ставлення; Рекомендація № R (85) 4 щодо насильства в сім'ї; Рекомендація № R (87) 21 щодо допомоги жертвам та попередження віктимізації; Рекомендація № R (90) 2 щодо соціальних заходів з насильства в сім'ї; Рекомендація № R (93) 2 щодо медико-соціальних аспектів нанесення шкоди дітям; Рекомендація № R (2000) 11 щодо заходів, спрямованих проти торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації; Рекомендація № R (2001) 16 щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації;

Рекомендація № R (2002) 5 щодо захисту жінок від насильства в сім'ї.

У 1949 році у Нью-Йорку підписано Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами (СРСР приєднався до зазначеної Конвенції у 1954 році) [3]. Вона замінила та об'єднала всі попередні конвенції про боротьбу з торгівлею жінками, сам злочин, відповідно до неї, стали розглядати як більш загальне явище – «торгівля людьми». На сьогодні ця Конвенція залишається чи не єдиним універсальним чинним міжнародно-правовим актом з цього питання.

Конвенцією 1949 року визнано злочинами міжнародного характеру такі діяння: звідництво, схилення та спокушення іншої особи з метою проституції навіть за згоди цієї особи; експлуатація проституції іншої особи, навіть за її згоди; утримання будинку розпусти чи управління ним, а також свідоме фінансування та участь у фінансуванні будинку розпусти; здача в оренду або найом будівлі чи іншого місця, або частини такого, знаючи, що вони будуть використовуватися з метою проституції третіми особами; замах на вчинення вищезазначених дій, а також підготовка до них та навмисна співучасть в цих діях (ст. 1–4).

Усі перераховані діяння визнані екстрадиційними, тобто такими, за які передбачено видачу злочинців як за наявності двостороннього договору між державами, так і за відсутності останнього (ст. 8). Передбачено і кримінальне переслідування злочинців за нормами національного законодавства (ст. 9). Власне заняття проституцією не вважається злочином, заборонена «реєстрація прости-

туток та видання їм особливих документів» (ст. 6). Ця норма покликана захистити людську гідність жінки.

Конвенція передбачила заходи запобігання торгівлі людьми з метою проституції. При цьому держави-учасниці поклали на себе такі обов'язки: приймати необхідні нормативні акти для захисту жінок та дітей з числа іммігрантів та емігрантів у пунктах їх прибуття та відправлення, а також на шляхах їх слідування; вживати заходів для відповідного оповіщення населення про небезпеку торгівлі людьми; забезпечувати спостереження за залізничними станціями, аеропортами, морськими портами для запобігання цим злочинам, повідомляти відповідним органам влади про прибуття підозрюваних у вчиненні таких злочинів та їх жертв; вживати необхідних заходів для спостереження за конторами з працевлаштування для попередження осіб про можливість їх експлуатації з метою проституції; надавати допомогу особам, які стали жертвами міжнародної торгівлі людьми, а за їх бажанням сприяти репатріації.

Водночас, Конвенція 1949 року виявилася недостатньо ефективною і щодо забезпечення захисту прав жінок, які є жертвами торгівлі, і боротьби з торгівлею людьми: у ній не передбачено широкий захист прав людини. Конвенція не розглядає жінок незалежними суб'єктами, наділеними правами і розумом, а навпаки, кваліфікує їх як уразливу групу, що потребує захисту лише від «пороків проституції». Конвенція 1949 року недостатньо захищає жінок від порушень основних прав людини, що мають місце в процесі торгівлі людьми, і містить обмежені засоби правового захисту таких ситуацій, посилюючи тим самим маргіналізацію жінок, які стали жертвами злочинної торгівлі, та підвищуючи ступінь їх уразливості щодо порушення прав людини [4, с. 138–139].

Після прийняття в 1949 році Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми висувались різні пропозиції щодо розширення сфери охоплення визначення поняття «торгівлі людьми» на ті форми вербування, які не мають безпо-

середнього зв'язку з проституцією. Більш широке визначення включало б «перевезення будь-якої особи з одного місця на інше з метою підкорити її фактичній та незаконній владі інших осіб за допомогою насильства чи погрози насильства, або за рахунок зловживання становищем у результаті родинних зв'язків чи шляхом обману іншої особи».

Загальна рекомендація № 19 Комітету з ліквідації дискримінації проти жінок більш детально визначила параметри експлуатації проституції, підкреслюючи, що бідність та безробіття сприяють розширенню можливостей торгівлі жінками. Крім існуючих форм торгівлі жінками, виникли й нові форми експлуатації жінок такі, як секс-туризм, найм домашньої служниці з країн, що розвиваються, для роботи в розвинених країнах, а також організація шлюбів між жінками з країн, що розвиваються, і чоловіками – громадянами інших країн. Така практика несумісна з принципом рівноправного використання жінками прав людини і поваги їх прав та гідності. Вона робить жінок особливо уразливими до насильства і зловживань.

У 1959 р. ООН ухвалює документ, безпосередньо спрямований на захист дітей від насильства та порушення їх прав – Декларацію прав дитини, однак вона не має юридично обов'язкової сили та містить лише рекомендації державам-учасницям [1]. 20 листопада 1989 р. ухвалено Конвенцію ООН про права дитини – так звану «світову конституцію прав дитини», яка проголошує право на рівень життя, достатній для забезпечення розвитку дитини, ліквідацію насильства і сексуальної та економічної експлуатації дітей [5].

Конвенція відіграє принципово важливу роль у викорінюванні усіх форм насильства щодо дітей. Низку її положень безпосередньо спрямовано на протидію сексуальному насильству та захист прав дитини – жертви насильства, а саме у ст. 28 Конвенції закріплено, що держави-учасниці вживають усіх заходів щодо забезпечення в суспільстві поваги до людської гідності дитини.

У ст. 34 Конвенції передбачено, що держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. Ст. 37 визначає обов'язок держав-учасниць забезпечити, щоб жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують її гідність, видам поведження чи покарання.

Спеціальною статтею, що спрямована на заборону жорстокого поведження стосовно дитини, є ст. 79 Конвенції, у якій зазначається, що держави-учасниці вживають усіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи злого і брутального поведження та експлуатації, включаючи дії сексуального характеру, як з боку батьків, законних представників, так і будь-якої іншої особи. Важливо, під «жорстоким поведженням з дітьми» у тексті Конвенції розуміють як насильницькі, такі і ненасильницькі дії сексуального характеру щодо дітей [6, с. 49].

Тривалий час на міжнародному рівні проблематику прав людини розглядали переважно в контексті взаємовідносин людини й держави (незаконні дії державних органів, антидемократичні політичні режими та ін.). Проблеми порушення прав людини у приватній сфері були ретельно приховані під заборону втручання в особисте та сімейне життя. Однак в останні десятиріччя центр уваги міжнародної спільноти змістився у бік зобов'язань держави щодо захисту прав людини і у приватній сфері, що дало поштовх для формування міжнародних стандартів із запобігання та протидії різним формам насильства над дітьми [2, с. 29].

Уперше на рівні ООН проблему насильства над дітьми було актуалізовано завдяки активним спільним діям міжнародного руху на захист прав жінок. Вона потрапила до поля зору світової спільноти як складова проблеми подолання насильства стовно жінок, що було визнано виявом дискримінації та грубою формою порушення прав людини.

Поступове визнання феномена насильства і його розмаху збігалося з визнанням де-юре принципу рівності жінок і чоловіків та всебічним його закріпленням у численних міжнародних правових актах. Загальні положення щодо рівності прав жінок та чоловіків, права кожного на життя, свободу та тілесну недоторканість, заборона тортур або жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує його гідність, поведження і покарання; безпідставного втручання в особисте та сімейне життя, посягання на недоторканість його житла, дискримінації за будь-якою ознакою отримали міжнародне визнання та закріплення в базових документах ООН з прав людини: Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Конвенції ООН про права дитини (1989 р.) та факультативних протоколах до неї, Конвенції ООН про права інвалідів (2006 р.), Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення (2007 р.). Усі ці міжнародно-правові договори визнано Україною. Вони мають обов'язкову юридичну силу та підлягають застосуванню судами України. Зміст базових категорій, що закладені в міжнародно-правових актах, конкретизується на рівні національного законодавства, а також прецедентним правом Європейського Суду з прав людини. Слід підкреслити, що Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» практика Європейського суду з прав людини, тобто його прецедентне право, офіційно визнана джерелом права України (ст. 17 Закону).

Про єдність стандартів ООН та Ради Європи у сфері протидії жорсткому поведженню з дітьми свідчить той факт, що Європейський суд розпочав посилається у своїх рішеннях на Конвенцію ООН про права дитини. У справі «А. проти Великобританії» Суд посилається безпосередньо на ст. 37 та ст. 19 Конвенції ООН про права дитини, про

які йшлося раніше, та рекомендує державам здійснювати захист дітей, які перебувають під опікою батьків або інших осіб, від «усіх форм фізичного та психічного насильства, включаючи дії сексуального характеру» [7].

Міжнародне право приділяє особливу увагу запобіганню «особливо небезпечним формам жорстокого поводження з дітьми», до яких віднесено, зокрема, дитячу проституцію, дитячу порнографію, сексуальну експлуатацію дітей та деякі інші. З метою протидії цим небезпечними проявам насильства відносно дітей на рівні ООН розроблено та відкрито для підписання Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, а також Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [8].

Протокол про попередження і скасування торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, визначає в підпункті а) ст. 3 торгівлю людьми як «... здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, переховування чи утримання людей шляхом погрози силою чи її застосування або інших форм примусу, крадіжки, шахрайства, обману, зловживання владою чи уразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді плати чи вигоди, для отримання згоди особи, що контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи практики, подібні рабству, підневільний стан чи вилучення органів». Згода жертви на заплановану експлуатацію до уваги не береться, якщо було використано будь-який із засобів впливу, передбачених підпунктом (а) статті 3 Протоколу.

Цей міжнародно-правовий акт, безумовно, став значним внеском у розуміння необхідності боротьби з торгівлею жінками. Одним із найбільш спірних моментів документа, що стало перешкодою на шляху його поширення,

є пункт про добровільну проституцію, до того ж позиція стосовно жертв торгівлі очікувалася бути кращою.

На попередження найтяжчих форм жорстокого поводження з дитиною спрямовано Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, 2007 року [9]. У Конвенції відзначено, що сексуальна експлуатація дітей, зокрема у формах дитячої порнографії та проституції, а також всі інші форми сексуального насильства стосовно дітей, у тому числі діяння, які вчинюються за кордоном, є руйнівними для дитячого здоров'я та психосоціального розвитку; сексуальна експлуатація та сексуальне насильство стосовно дітей набули тривожних розмірів на національному та міжнародному рівнях, зокрема стосовно зростаючого використання як дітьми, так і злочинцями інформаційно-комунікаційних технологій, і що запобігання сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей і боротьба із цими явищами потребують міжнародного співробітництва;

Усі країни Західної Європи та Північної Америки дійшли висновку, що створення ефективної законодавчої системи протидії сексуальної експлуатації дитини потребує її постійний аналіз щодо виявлення «слабких» сторін, прогалин і лазівок. У багатьох країнах поштовхом до початку розбудови відповідного законодавства та подальшого його реформування стали зусилля адвокатів жертв, а також представників академічних кіл і юристів, які були віддані справі боротьби з побутовим насильством, захисту жертв та покарання кривдників [10, с. 56].

На відміну від українських кримінально-правових стандартів, федеральне законодавство США дуже широко підходить до питання щодо охорони прав, свобод та інтересів особи, передусім тих, які загрожують її життю, здоров'ю, честі, волі, гідності, статевій свободі та статевій недоторканості. Такий висновок впливає з аналізу положень Федерального кримінального кодексу і пра-

вил США. Федеральні сексуальні посягання (злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи) передбачені положеннями глави 109А «Сексуальне зловживання», гл. 110 «Сексуальна експлуатація та інше зловживання дітьми» та гл. 110А «Побутове насильство та сталкінг» розділу 18 Зводу законів США [11].

Незважаючи на законодавчі стандарти, ФБР у своїх звітах продовжує вживати термін «насильницьке зґвалтування», під яким розуміється посягання, що вчинене винятково стосовно жінки, тобто статеві зносини з особою жіночої статі із застосуванням насильства та проти її волі [12]. Проте у федеральному кримінальному законодавстві США потерпілими, як і суб'єктами сексуальних посягань, можуть бути особи будь-якої статі (як жіночої, так і чоловічої) [13, с. 309]. Слушно зауважити, що норми глави 109А (§§ 2241–2248) не розрізняють між собою зґвалтування, насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом і деяких інших сексуальних злочинів. Замість цього закон оперує ключовим поняттям «сексуальне зловживання» («sexualabuse»). Сексуальне зловживання вчиняється винним шляхом «сексуального акту» («sexualact»), під яким розуміють статевий контакт природним або неприродним способом, у тому числі з використанням рук, пальців рук або будь-яких інших предметів, умисне доторкання (не через одяг) до статевих органів особи, яка не досягла 16-річного віку, з метою образити, принизити, потурбувати або скривдити потерпілу особу, або з метою викликати або задовольнити власну статево пристрасть (§ 2246). Злочином, що прирівнюється до сексуального зловживання, є образливий сексуальний контакт (§ 2244), під яким розуміють умисне торкання, через одяг чи без нього, статевих органів іншої особи з такою самою метою, яка властива при вчиненні статевого акту [13, с. 310].

У главі 110 «Сексуальна експлуатація та інше зловживання дітьми» (§§ 2251–2260) містяться не тільки кримінально-правові

норми, що описують конкретні склади злочинів (сексуальна експлуатація дітей; продаж або купівля дитини; певна діяльність, що пов'язана з матеріальним залученням до сексуальної експлуатації неповнолітніх; певна діяльність, що пов'язана з матеріальним створенням або наявністю дитячої порнографії; поводження з матеріалами, що містять сексуально виражену поведінку; повідомлення про зловживання дітьми; виробництво відверто сексуальних зображень неповнолітніх з метою ввезення до США), а й загальні кримінально-правові норми (кримінальна конфіскація, примусова реституція) та цивільно-правові норми (цивільна конфіскація та цивільно-правові засоби судового захисту щодо особистих ушкоджень) [11]. Отже, кримінально-правові положення цієї глави, передусім, покликані протидіяти сексуальному використанню дітей та дитячій порнографії.

Центральним поняттям, з яким пов'язана відповідальність за сексуальну експлуатацію та інше зловживання дітьми, є «сексуально виражена поведінка». Відповідно до § 2256, це поняття включає в себе дійсні чи уявні: статеві зносини в природній чи неприродній формі між особами однієї чи різної статі; бестіалізм (зоофілію); мастурбацію; садизм чи мазохізм; ексгібіціонізм. Оскільки у цьому разі йдеться про статеві збочення (перверсії), то їх вияв в аспекті сексуальної експлуатації та іншого зловживання дітьми є кримінально караним. Отже, наявність статевого збочення при вчиненні сексуального посягання безпосередньо впливає на кваліфікацію [13, с. 311]. Покаранням за злочини, передбачені гл. 110 розд. 18 США, є штраф та/або тюремне ув'язнення на строк до 30 років (при цьому закон передбачає збільшення строку тюремного ув'язнення за наявності попередніх засуджень), а в разі загибелі людини – смертну кару або тюремне ув'язнення на будь-який строк, або довічне тюремне ув'язнення. До винного також застосовують примусову реституцію, кримінальну чи цивільну конфіскацію майна тощо [14].

Спеціальні випадки розповсюдження матеріалів з дитячою порнографією передбачені відповідними нормами глави 110 «Сексуальна експлуатація та інше зловживання дітьми» розділу 18 Зводу законів США, які криміналізують такі дії: виробництво дитячої порнографії; продаж чи купівлю дітей з метою сексуальної експлуатації; володіння, розповсюдження та отримання дитячої порнографії; виробництво дитячої порнографії з метою її ввезення до Сполучених Штатів. Покарання за такі дії є суровим: штраф та/або тюремне ув'язнення на строк до 30 років (у певних випадках – довічне тюремне ув'язнення), а також конфіскація продукції, що містить дитячу порнографію, та особистого майна.

Діяння, що стосуються сексуальної експлуатації людей, зловживання неповнолітніми (передусім на сексуальному ґрунті) та зайняття проституцією тісно пов'язані між собою. Зокрема, на федеральному рівні є кілька статутів, що забороняють сексуальний туризм (перевезення), міжнародний і міжштатний продаж дорослих і дітей з метою сексуальної експлуатації та сексуальні зловживання неповнолітніми. Так, § 1951, що був доданий до розділу 18 Зводу Законів США на підставі Закону про захист жертв торгівлі людьми 2000 р., передбачає відповідальність за вербування, підбурювання (зв'аблення) чи заволодіння людиною для її залучення до комерційної сексуальної діяльності або отримання доходів від такої діяльності. Якщо цей злочин було вчинено із застосуванням насильства, примусу чи обману, а також щодо особи, яка не досягла 14 років, він карається штрафом та/або тюремним ув'язненням на будь-який строк (максимум – довічним тюремним ув'язненням).

Особливої уваги вимагають випадки сексуального зловживання дітьми. У 2001 р. вчені Університету штату Пенсільванія встановили,

що приблизно 293 тис. американських підлітків ризикують стати жертвою сексуальної експлуатації (більшість з них втекли із своїх неблагополучних сімей чи були покинутими сім'ями напризволяще, чи мешкали на вулицях). Через це нормами глави 117 «Перевезення для незаконної сексуальної діяльності та пов'язані з цим злочини» передбачено відповідальність за такі діяння: здійснення перевезення осіб з одного штату в інший чи за кордон з метою їх залучення до зайняття проституцією чи іншої сексуальної діяльності; примус чи підбурювання (зв'аблення) до такого перевезення, а також використання поштового чи іншого зв'язку для примусу чи підбурювання (зв'аблення) неповнолітньої особи із вказаною вище метою; перевезення неповнолітніх з метою втягнення у зайняття проституцією чи іншу кримінально-карану діяльність, а також переміщення з метою вступу в сексуальні зносини із неповнолітніми; неподання звітів про іноземну особу, яка залучена до проституції чи іншої аморальної діяльності; використання поштового чи іншого зв'язку для передачі інформації про неповнолітнього, який залучається до сексуальної діяльності [13, с. 312].

На рівні багатьох штатів (наприклад, ст. 230 КК штату Нью-Йорк) за вчинення проституції карають не тільки особу, яка надає платні сексуальні послуги, а й особу, яка ними користується (так зване патрунування). Такий принцип американського законодавця уявляється досить доречним, оскільки це дає змогу контролювати злочинну діяльність з усіх її боків; створювати доказову базу; запобігати злочинам.

Таким чином, вищезазначені та інші міжнародні документи покладено в основу законодавств багатьох країн, у межах яких розроблено закони щодо боротьби із сексуальною експлуатацією (США, Німеччина, Швеція, Нідерланди та ін.).

Анотація

У статті розглянуті міжнародні нормативно-правові акти запобігання насильницьким злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини. Аналіз міжнародно-правових актів та законодавства інших держав свідчить про те, що нині практично всі країни світу мають норми, тією чи іншою мірою пов'язані з кримінально-правовою охороною суспільної моралі. Існування цих норм зумовлено необхідністю державного контролю за проституцією, обігом порнографічної продукції, а також наявністю зобов'язань на рівні міждержавних відносин. Зазначено, що в міжнародній практиці немає загальновизнаних стандартів законодавчого врегулювання ринку сексуальних послуг – у кожній державі запроваджено особливі правові підходи з урахуванням національних традицій. Водночас у більшості європейських країн на фоні лояльного ставлення до осіб, які займаються проституцією, запроваджено суворіші, ніж в Україні, санкції за вияви сексуального насильства щодо дітей.

Ключові слова: сексуальне насильство, дитина, статевая свобода, статевая недоторканість, запобігання, міжнародно-правові засади, конвенція.

Kuzmenko S.S. International experience in preventing violent crimes against sexual freedom and sexual integrity of the child

Summary

The article considers international legal acts to prevent violent crimes against sexual freedom and sexual integrity of the child. An analysis of international legal acts and legislation of other states shows that today almost all countries of the world have norms, to some extent related to the criminal law protection of public morality. The existence of these norms is due to the need for state control over prostitution, the circulation of pornographic products, as well as the existence of obligations at the level of interstate relations. It is noted that in international practice there are no generally accepted standards of legal regulation of the market of sexual services - in each country special legal approaches are introduced, taking into account national traditions. At the same time, in most European countries, against the background of loyalty to persons engaged in prostitution, stricter sanctions have been introduced than in Ukraine for sexual violence against children.

The urgency of the topic is due to the fact that the expansion of the process of European integration of Ukraine requires the implementation of standards of protection of human rights and freedoms recognized in the law enforcement practice. This is especially true of children who, because of psychological, social and personal immaturity, dependence on adults, lack of life experience and many other factors, are least protected from the dangers, including sexual abuse (according to UNICEF, every fifth child in Europe becomes sexually abused). World-wide humanitarian approaches to the protection of the sexual integrity of the child are enshrined in the Geneva Declaration of the Rights of the Child 1924 p., And subsequently in the Universal Declaration of Human Rights 1948 p., The Declaration of the Rights of the Child 1959, the 1989 Convention on the Rights of the Child (ratified in Ukraine 1991 p.), The Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. In accordance with international standards, in addition to the punishment of the perpetrators, work should be done with those who have committed acts of a sexual nature, to prevent new violations, as well as to rehabilitate victims.

Unlike the EU criminal law doctrine, US federal law addresses the issue of criminal protection of child sexual abuse more broadly, including in the “child sexual abuse” group of acts that have more than direct but also the indirect link with the sexual motivation of the guilty person. These actions are divided into two types by American criminologists: adult and child sexual intercourse (incest) and extramarital sex (pedophilia). At the level of law, most U.S. states punish not only the person who

provides sexual services but also the person who uses them (so-called "patronage"). This principle of the American lawmaker seems to be quite relevant because it allows to create evidence base, prevent crime.

Key words: sexual violence, child, sexual freedom, sexual integrity, prevention, international legal principles, convention.

Список використаних джерел:

1. Декларація про права дитини від 20 листоп. 1959 р. *Верховна Рада України*. URL: http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_384.
2. Бандурка І. О. Кримінально-правовий захист дитинства в Україні: монографія. Харків: Золота миля, 2015. 403 с.
3. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами: міжнарод. док., прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 2 груд. 1949 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_162.
4. Небитов А. А. Генеза міжнародно-правових норм у сфері протидії сексуальній експлуатації. *Право.ua*. 2016. № 2. С. 137–144.
5. Конвенція про права дитини: міжнарод. док., прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 20 листоп. 1989 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1. С. 205.
6. Джужа А. О. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам проти статевої недоторканості дитини: монографія. Київ, 2013. 193 с.
7. Конвенція ООН про права дитини, резолюція 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листоп. 1989 р. Ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789XII (78912) від 27 лют. 1991 р.
8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листоп. 2000 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 14. Ст. 1056. С. 340.
9. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення: міжнарод. док. від 25 жовт. 2007 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=994_927&text=%F2%EE%F0%E3.
10. Кримінологія: навч. посіб. / Джужа О. М., Василевич В. В., Іванов Ю. Ф. та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Прецедент, 2006. 208 с.
11. *Federal Criminal Code and Rules*. St. Paul, Minn., West Group, 2018. 1436 p.
12. Definitions for crime trends from the FBI's Uniform Crime Reports. *Criminal Offenses*. 2019. URL: <http://www.fbi.gov>.
13. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: КНТ, 2007. 594 с.
14. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. Київ: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.